

## АНОТАЦІЯ

*Ногін В. В.* Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони віртуальних активів. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). - Карпатський національний університет імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківськ, 2026.

Дисертація є комплексним монографічним дослідженням кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів, виконаним з урахуванням права Європейського Союзу (насамперед Регламенту (ЄС) 2023/1114 (MiCA)), міжнародних стандартів (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Ради з фінансової стабільності, Міжнародного валютного фонду) та перехідного стану національного регулювання, за якого профільний Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX залишається ухваленим, але не введеним у дію, унаслідок чого чинна легальна дефініція віртуального активу *de jure* виводиться із Закону України № 361-IX. Актуальність роботи зумовлена стрімким поширенням віртуальних активів, їх транскордонною та технологічно складною природою, дедалі ширшим використанням у механізмі вчинення та приховування кримінальних правопорушень, а також незавершеністю національної реформи регулювання їх обігу, реформаторська траєкторія якої пролягає через проєкт Закону № 10225-д та модель MiCA, що потребує науково обґрунтованого визначення меж і змісту кримінально-правової охорони цієї сфери.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у сфері формування та реалізації кримінально-правової політики щодо забезпечення охорони віртуальних активів; предметом — кримінально-правова політика у цій сфері, її поняття, зміст, принципи, засоби та механізми реалізації у взаємозв'язку з регулятивним, кримінальним процесуальним і кримінально-виконавчим законодавством України та правом Європейського Союзу. Мета

роботи полягає у формуванні цілісної наукової концепції кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів і в розробленні на її основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства та практики його застосування. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових і спеціально-юридичних методів — діалектичного, історико-правового, порівняльно-правового, формально-юридичного, системно-структурного, статистичного й методу моделювання, застосованих у їх поєднанні; окремі допоміжні операції з опрацювання та систематизації масиву джерел виконано із залученням інструментів штучного інтелекту з подальшою авторською верифікацією результатів.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні та понятійні засади вивчення віртуальних активів як об'єкта кримінально-правової охорони: з'ясовано генезу, економіко-технологічні передумови та міждисциплінарний зміст поняття «віртуальні активи»; простежено еволюцію національного правового статусу — від кваліфікації криптовалюти як «грошового сурогату» до її визнання «цифровим вираженням вартості». Сформульовано визначення віртуального активу як майна особливого роду (*suī generis*), субстратом якого є сама інформація, а не носій права вимоги; вибудовано понятійний ланцюг «цифрові речі (цифрові активи) — віртуальні активи — криптоактиви — криптовалюта» з послідовним розмежуванням віртуальних активів від суміжних категорій — нематеріальних благ та інформації, грошей і засобів платежу, цінних паперів і фінансових інструментів, робіт і послуг. Систематизовано класифікації віртуальних активів за законодавством України та Європейського Союзу й доктриною (зокрема трикомпонентну модель MiCA: токени, забезпечені активами, токени електронних грошей та інші криптоактиви) й обґрунтовано самостійне кримінально-правове значення такої класифікації для встановлення предмета посягання та правильної кваліфікації.

Другий розділ присвячено питанням формування та реалізації кримінально-правової політики у досліджуваній сфері. Проаналізовано стан наукової розробленості проблеми й визначено методологічні засади

дослідження; сформульовано авторське поняття кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів як самостійного сегмента політики у сфері протидії злочинності та розкрито її структуру через об'єкт, суб'єктів формування і реалізації, систему принципів та засоби. Виокремлено основні ознаки цієї політики — подвійну родову належність, похідний (субсидіарний) характер щодо регулятивного законодавства з переважно бланкетною природою заборон, міжнародну та європейську зумовленість, технологічну складність об'єкта й динамічність. Окремо обґрунтовано співвідношення кримінально-правової політики з адміністративно- та фінансово-правовим забезпеченням обігу віртуальних активів і доведено, що належна криміналізація посягань у цій сфері є можливою лише за умови попереднього або одночасного впорядкування регулятивної основи їх обігу. Охарактеризовано міжнародні стандарти, право Європейського Союзу та досвід окремих держав як орієнтири національної політики, оцінено чинний стан національного регулювання й окреслено напрями його реформування з урахуванням МіСА, а також визначено місце кримінально-правових засобів у механізмі охорони обігу віртуальних активів і ризик-орієнтовані засади запобігання відповідним правопорушенням.

У третьому розділі встановлено місце віртуальних активів у системі складу кримінального правопорушення, здійснено загальну характеристику й запропоновано багатовимірну типологію кримінальних правопорушень у цій сфері — за роллю активу у складі (предмет; засіб або знаряддя вчинення; об'єкт протиправного впливу; предмет незаконного збагачення та об'єкт фінансового моніторингу), за технологічним критерієм (кіберуможливлені та кіберзалежні посягання) і за безпосереднім об'єктом охорони з прив'язкою до відповідних статей Кримінального кодексу України. Доведено практичне значення розмежування предмета і засобу вчинення, помилкове ототожнення яких спотворює юридичну оцінку діяння. Розкрито особливості кваліфікації типових правопорушень, що вчиняються щодо віртуальних активів або з їх використанням: легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, фінансування тероризму та обходу санкцій, шахрайства й інших

кримінальних правопорушень проти власності, корупційних правопорушень, а також правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.

Четвертий розділ присвячено взаємозв'язку кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів із кримінально-процесуальною та кримінально-виконавчою політикою. Виявлено особливості кримінального процесуального доказування, досудового розслідування та укладення угод у відповідних провадженнях, зокрема щодо стандарту встановлення належності активу певній особі. Досліджено матеріально-технічні та правові механізми арешту, спеціальної конфіскації та звернення стягнення на віртуальні активи, а також виконання судових рішень щодо їх конфіскації у кримінально-виконавчому та виконавчому провадженні. Обґрунтовано положення про нерозривний взаємозв'язок матеріальної, процесуальної та кримінально-виконавчої складових: матеріальна заборона, не забезпечена дієвими інструментами виявлення, фіксації, доказування, конфіскації й реалізації активу, залишається декларативною, а технічні прогалини, що паралізують звернення стягнення на віртуальні активи у виконавчому провадженні, тотожно паралізують і кримінально-виконавчу реалізацію їх конфіскації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці комплексних досліджень кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони віртуальних активів, здійснених із системним урахуванням права Європейського Союзу та перехідного стану національного регулювання. Уперше сформульовано авторську концепцію кримінально-правової політики у цій сфері як самостійного сегмента політики у сфері протидії злочинності з подвійною родовою належністю; запропоновано визначення віртуального активу як майна особливого роду (*sui generis*), основою якого є інформація; розроблено багатовимірну типологію кримінальних правопорушень у сфері обігу віртуальних активів; обґрунтовано тезу про нерозривний взаємозв'язок матеріальної, процесуальної та кримінально-виконавчої складових охорони.

Удосконалено наукові підходи до класифікації віртуальних активів для потреб кримінально-правової кваліфікації, до розуміння бланкетної природи відповідних заборон та до розмежування віртуального активу як предмета і як засобу вчинення кримінального правопорушення. Дістали подальшого розвитку положення щодо адаптації матеріального, процесуального та кримінально-виконавчого законодавства до природи віртуальних активів, зокрема щодо тлумачення поняття «майно» у статті 59 Кримінального кодексу України в контексті їх конфіскації, стандарту доведення належності активу через публічну адресу (відкритий ключ) і переходу до критерію фактичного контролю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у законопроектній роботі (під час доопрацювання профільної реформи за моделлю MiCA), у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури й суду, а також у навчальному процесі під час викладання кримінального права, кримінального процесу та спеціальних дисциплін. За результатами дослідження сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо адаптації матеріального, процесуального та кримінально-виконавчого законодавства до природи віртуальних активів, а також щодо запровадження технічно спроможної процедури ідентифікації, арешту, оцінки й реалізації віртуальних активів через авторизованих посередників, синхронізованої з профільною реформою за моделлю MiCA та стандартами ФАТФ.

**Ключові слова:** кримінально-правова політика, віртуальні активи, кримінальна відповідальність, криміналізація, кваліфікація кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення, знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, кримінальні правопорушення проти власності, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, комп'ютерні кримінальні правопорушення, корупційні правопорушення, покарання та його види, спеціальна конфіскація, законодавство Європейського Союзу, гармонізація законодавства.

## SUMMARY

*Nohin V. V.* Criminal-Law Policy in the Sphere of Ensuring the Protection of Virtual Assets. - Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 “Law”. - Vasyl Stefanyk Carpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation is a comprehensive monographic study of criminal-law policy in the sphere of ensuring the protection of virtual assets, carried out with regard to the law of the European Union (primarily Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA)), international standards (the Financial Action Task Force (FATF), the Financial Stability Board, the International Monetary Fund) and the transitional state of national regulation, under which the specialized Law of Ukraine “On Virtual Assets” No. 2074-IX remains adopted but has not entered into force, with the result that the operative legal definition of a virtual asset is de jure derived from Law of Ukraine No. 361-IX. The relevance of the study is determined by the rapid spread of virtual assets, their cross-border and technologically complex nature, their increasing use in the mechanism of committing and concealing criminal offences, and the incompleteness of the national reform of their circulation — whose reform trajectory runs through draft Law No. 10225-d and the MiCA model — which calls for a scientifically grounded determination of the limits and content of criminal-law protection in this sphere.

The object of the study is the social relations arising in the sphere of formation and implementation of criminal-law policy regarding the protection of virtual assets; the subject is criminal-law policy in this sphere — its concept, content, principles, means and mechanisms of implementation in their interrelation with the regulatory, criminal procedural and penal (criminal-executive) legislation of Ukraine and EU law. The aim of the work is to form a coherent scientific conception of criminal-law policy in the sphere of ensuring the protection of virtual assets and, on its basis, to develop scientifically grounded proposals for improving national legislation and the practice of its application. The methodological basis of the study comprises a system of general scientific and special legal methods — dialectical, historical-legal,

comparative-legal, formal-legal, systemic-structural, statistical and modelling — applied in combination; certain auxiliary operations for processing and systematizing the body of sources were performed using artificial-intelligence tools, with subsequent verification of the results by the author.

The first chapter examines the theoretical-methodological and conceptual foundations of studying virtual assets as an object of criminal-law protection: it clarifies the genesis, the economic and technological preconditions and the interdisciplinary content of the concept of “virtual assets”, and traces the evolution of the national legal status — from qualifying cryptocurrency as a “monetary surrogate” to recognizing it as a “digital expression of value”. A definition of a virtual asset as property of a special kind (*sui generis*) is formulated, the substrate of which is information itself rather than a carrier of a claim right; a conceptual chain “digital things (digital assets) — virtual assets — crypto-assets — cryptocurrency” is built, with a consistent delimitation of virtual assets from adjacent categories — intangible goods and information, money and means of payment, securities and financial instruments, works and services. The classifications of virtual assets under the legislation of Ukraine and the European Union and under doctrine are systematized (in particular, the three-component MiCA model: asset-referenced tokens, e-money tokens and other crypto-assets), and the independent criminal-law significance of such classification for establishing the object of an offence and its correct qualification is substantiated.

The second chapter is devoted to the formation and implementation of criminal-law policy in the sphere under study. The state of scholarly development of the problem is analyzed and the methodological foundations of the research are determined; the author’s concept of criminal-law policy in the sphere of ensuring the protection of virtual assets is formulated as an independent segment of policy in the sphere of combating crime, and its structure is disclosed through its object, the subjects of its formation and implementation, the system of principles and the means employed. The principal features of this policy are identified — its dual generic affiliation, its derivative (subsidiary) character with respect to regulatory legislation with the predominantly blanket nature of its prohibitions, its international and

European conditioning, the technological complexity of its object and its dynamism. The correlation of criminal-law policy with the administrative-law and financial-law support of the circulation of virtual assets is separately substantiated, and it is shown that the proper criminalization of offences in this sphere is possible only on condition of prior or simultaneous ordering of the regulatory basis of their circulation. International standards, EU law and the experience of individual states are characterized as benchmarks for national policy; the current state of national regulation is assessed and directions for its reform with regard to MiCA are outlined; and the place of criminal-law means within the mechanism of protecting the circulation of virtual assets and the risk-oriented foundations of preventing the relevant offences are determined.

The third chapter establishes the place of virtual assets within the system of the elements of a criminal offence, provides a general characterization and proposes a multidimensional typology of criminal offences in this sphere — by the role of the asset within the *corpus delicti* (object of the offence; means or instrument of its commission; object of unlawful influence; object of illicit enrichment and of financial monitoring), by a technological criterion (cyber-enabled and cyber-dependent attacks) and by the immediate object of protection, tied to the relevant articles of the Criminal Code of Ukraine. The practical significance of distinguishing the object of an offence from the means of its commission — whose erroneous conflation distorts the legal assessment of the act — is demonstrated. The peculiarities of qualifying typical offences committed in respect of virtual assets or with their use are disclosed: legalization (laundering) of property obtained through crime, financing of terrorism and circumvention of sanctions, fraud and other criminal offences against property, corruption-related offences, and offences in the sphere of the use of electronic computers (computers), systems and computer networks.

The fourth chapter is devoted to the interconnection of criminal-law policy in the sphere of ensuring the protection of virtual assets with criminal procedural and penal (criminal-executive) policy. The peculiarities of criminal procedural proof, pre-trial investigation and the conclusion of agreements in the relevant proceedings are revealed, in particular as regards the standard for establishing the attribution of an

asset to a particular person. The material-technical and legal mechanisms of seizure, special confiscation and enforcement against virtual assets, as well as the execution of court decisions on their confiscation in penal and enforcement proceedings, are studied. The proposition concerning the indissoluble interconnection of the substantive, procedural and penal components is substantiated: a substantive prohibition that is not backed by effective instruments for detecting, recording, proving, confiscating and realizing an asset remains declarative, while the technical gaps that paralyze enforcement against virtual assets in enforcement proceedings equally paralyze the penal realization of their confiscation.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive studies in domestic scholarship of criminal-law policy in the sphere of ensuring the protection of virtual assets, carried out with systematic regard to EU law and the transitional state of national regulation. For the first time, the author's conception of criminal-law policy in this sphere is formulated as an independent segment of policy in the sphere of combating crime with a dual generic affiliation; a definition of a virtual asset as property of a special kind (*sui generis*), the substrate of which is information, is proposed; a multidimensional typology of criminal offences in the sphere of the circulation of virtual assets is developed; and the thesis of the indissoluble interconnection of the substantive, procedural and penal components of protection is substantiated. Scholarly approaches have been improved with respect to the classification of virtual assets for the purposes of criminal-law qualification, to understanding the blanket nature of the relevant prohibitions, and to distinguishing a virtual asset as the object and as the means of committing a criminal offence. Provisions have received further development concerning the adaptation of substantive, procedural and penal legislation to the nature of virtual assets — in particular, regarding the interpretation of the concept of “property” in Article 59 of the Criminal Code of Ukraine in the context of their confiscation, the standard of proving the attribution of an asset through a public address (public key) and the transition to the criterion of actual control.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in legislative drafting (in the course of finalizing the specialized reform along the MiCA model), in the law-enforcement activity of pre-trial investigation bodies, the prosecution and the court, and in the educational process in teaching criminal law, criminal procedure and special disciplines. On the basis of the study, scientifically grounded proposals are formulated for adapting substantive, procedural and penal legislation to the nature of virtual assets, as well as for introducing a technically capable procedure for the identification, seizure, valuation and realization of virtual assets through authorized intermediaries, synchronized with the specialized reform along the MiCA model and the FATF standards.

**Keywords:** criminal-law policy, virtual assets, criminal liability, criminalization, qualification of a criminal offence, object of a criminal offence, instruments and means of committing a criminal offence, criminal offences against property, criminal offences in the sphere of economic activity, computer criminal offences, corruption-related offences, punishment and its types, special confiscation, legislation of the European Union, harmonization of legislation.

## СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### ***Статті у наукових фахових виданнях України (категорія «Б»):***

1. Ногін В.В. Генеза поняття віртуальних активів та предмет кримінально-правової охорони. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Випуск 60, 2022. С.293-301*

DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.60.293-301>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/10750/10367>

2. Ногін В.В. Легальні дефініції віртуального актива та їх значення для кримінально-правової охорони. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Випуск 61, 2023. С.1.72-1.79*

DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.61.1.72-1.79>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/10751/10368>

3. Ногін В.В. Зарубіжний досвід правового регулювання віртуальних активів у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму та орієнтири для кримінально-правової політики України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Випуск 65, 2024. С.1.149-1.158*

DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.65.1.149-1.158>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/10752/10369>

### ***Праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:***

4. Ногін В.В. Кримінально-правова політика у сфері захисту віртуальних активів: виклики та перспективи. *Вдосконалення правового регулювання: погляд молодих науковців [Текст] : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів освіти та молодих вчених (9 травня 2025 року). Івано-Франківськ, 2025.с. 319-321.*

URL:

<https://law.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/100/2025/12/youth2025.pdf>

5. Ногін В.В. Цивільно-правовий договір щодо віртуальних активів у механізмі кримінально-правової охорони. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора Володимира Васильовича Луця (1933-2021) (м. Івано-Франківськ, 17 квітня 2026р.). Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2026. Івано-Франківськ, 2025.с. 268-271.*

URL:

[https://kcp.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/82/2026/06/zbirnyk\\_dohovir\\_2026-2.pdf](https://kcp.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/82/2026/06/zbirnyk_dohovir_2026-2.pdf)